

Posudok habilitačnej práce

Názov práce: Kierkegaardova existenciálna etika (vybrané aspekty)

Autor: Mgr. Milan Petkanič, PhD.

Študijný odbor: 2.1.2 systematická filozofia

Oponentka: doc. Mgr. Jana Tomašovičová, PhD.

Predložená habilitačná práca Mgr. Milana Petkaniča, PhD. sa tematicky zameriava na Kierkegaardovu existenciálnu etiku. Jej zámerom je analyzovať vybrané etické problémy rozpracované v Kierkegaardovom diele, poukázať na paralely a čiastočné odlišnosti v jeho jednotlivých spisoch, a tým si pripraviť pôdu pre syntetický výklad Kierkegaardovej etiky, ktorý by mal byť súčasťou plánovanej druhej autorskej monografie M. Petkaniča. Autor teda predkladá habilitačnú prácu ako súbor piatich vedeckých štúdií (z toho štyroch publikovaných a jednej pripravenej na publikovanie), ktorý je doplnený úvodným a záverečným komentárom, ako to umožňuje Vyhláška MŠVVaŠ SR č. 246/2019 Z. z. o postupe získavania vedecko-pedagogických titulov a umelecko-pedagogických titulov docent a profesor v § 1 ods. 3 c).

Všetky zvolené štúdie, ktoré sú súčasťou habilitačnej práce, zachytávajú významné aspekty Kierkegaardovej etiky, pričom autor ich usporiadal tak, že vytvárajú koherentný celok, ktorý je tematicky aj terminologicky zjednotený. Z hľadiska použitej metodológie autor takmer vo všetkých štúdiách využíva konceptuálnu analýzu kľúčových Kierkegaardových pojmov, ktorá je obzvlášť dôležitá kvôli ich častému polysémickému použitiu. Okrem toho autor veľmi efektívne pracuje s metódou komparácie, a to tak pri porovnávaní etických naratívov v jednotlivých Kierkegaardových spisoch, ako aj pri konfrontácii Kierkegaarda s etickými koncepciami iných významných filozofov, v práci sú to najmä koncepty I. Kanta a J.-P. Sartra. Svoju interpretáciu zároveň Milan Petkanič kriticky konfrontuje s relevantnou domácou i zahraničnou literatúrou v danej oblasti, čo je známkou jeho dobrej a dlhoročnej orientácie v skúmanej problematike.

Všetky etické problémy, ktoré M. Petkanič v habilitačnej práci tematizuje, možno pokladať za podstatnú súčasť Kierkegaardovej existenciálnej etiky. Pozornosť sústreďuje na Kierkegaardov koncept voľby seba samého (1. kap.), na pojem vášne ako vôle k existencii (2. kap.), na koncept lásky k blížnemu, s čím úzko súvisí diferenciacia preferenčnej a nepreferenčnej lásky, ako aj symetrickej a asymetrickej povahy lásky (3. a 4. kap.) a napokon na apolitickosť ako dôsledok Kierkegaardovej etiky (5. kap.). Keďže jednotlivé kapitoly sú početne členené, Petkaničovi sa darí v rámci výkladu prezentovať pomerne rozsiahlu časť Kierkegaardovho myslenia.

Autor hneď v prvej kapitole tematizuje centrálny pojem Kierkegaardovej etiky, ktorým je voľba seba samého. Za obzvlášť cenné v tejto kapitole považujem okrem terminologického výkladu dva analytické rozbor: odlišenie Kierkegaardovho a Sartrovho chápania morálneho relativizmu a analýzu dvoch dialektických pohybov, cez ktoré sa uskutočňuje voľba seba samého. Petkaničovo podrobné preskúmanie pohybu izolácie a pohybu kontinuity ako dvoch súbežných pohybov voľby umožňuje vysvetliť často prehliadanú kontinuitu medzi estetickým a etickým spôsobom života v diele *Bud' – alebo* (s. 22-25). Ide o mimoriadne dôležitý aspekt, pretože pohyb kontinuity v zmysle prinavráteného vzťahu k svetu podľa Petkaniča naznačuje, že Kierkegaard minimálne v diele *Bud' – alebo* reflektoval ako podstatný aj sociálny aspekt etického života (s. 24), na rozdiel od iných spisov, v ktorých sa sociálny rozmer postupne vytráca.

Už v prvej kapitole autor vysvetľuje úzku väzbu medzi konceptom voľby a pojmom vášne, v druhej kapitole interpretáciu pojmu vášne prehĺbuje, pričom za pozornosť stojí opäť nielen terminologické vyjasnenie špecifického používania daného pojmu u Kierkegaard, ale aj interpretácia vášne ako ontologického a antropologického východiska existenciálnej etiky, ako predpokladu osobnostnej identity a morálnej integrity (kap. 2.4). Petkanič podrobne mapuje aj dôsledky absencie tohto bytostného záujmu o vlastnú existenciu, akými sú oslabenie kvalitatívnej disjunkcie a následne rozpad integrity osobnosti, vnútorná rozpornosť i neurčitnosť (s. 40), pričom by sa žiadalo ešte doplniť, akým spôsobom možno naopak bytostnú vášň posilňovať, kultivovať či rozvíjať, ak jej nedostatok tlmí schopnosť etického rozlišovania. Autor používa pojem vášne aj pri výklade Kierkegaardovej originálnej koncepcie subjektívnej pravdy, pričom sa kriticky vyrovnáva s jej viacerými skreslenými výkladmi.

Pozoruhodný interpretačný výkon prezentuje M. Petkanič v tretej a štvrtej kapitole, v ktorých sa zaoberá Kierkegaardovou etikou lásky a jej rôznymi aspektami. Predložená interpretácia je široko rozvetvená. Autor jednak podrobne objasňuje deontologickú povahu lásky k blížnemu a vymedzuje Kierkegaardovu heteronómne založenú etiku vo vzťahu ku Kantovej autonómnej etickej pozícii. Zároveň sa snaží identifikovať zmysluplnú súvislosť medzi výkladom lásky ako povinnosti a chápaním lásky ako potreby, citu či cnosti a obhájiť ich komplementárny vzťah. Neobchádza ani otázku, či pravá láska je symetrická alebo asymetrická. Pri rozbere uvedených aspektov využíva Petkanič dôslednú textovú analýzu, pri ktorej osvedčuje svoju výbornú orientáciu v Kierkegaardovom diele. Ak by sme však chceli rozšíriť nastavenú optiku ponad rámec Kierkegaardových textov, natáskajú sa otázky, do akej miery Kierkegaardov výklad korešponduje, resp. sa odlišuje od Buberovho či Lévinasovho chápania symetrického/asymetrického vzťahu k druhému a zodpovednosti za neho. A taktiež,

ako ob stojí deontologický výklad lásky ako povinnosti vo vzťahu k rezponzívnej etike, ktorej étos sa rodí až v odpovedi na druhého, a teda nie je ukotvený v príkaze, predpise či zákone?

V piatej kapitole M. Petkanič tematizuje vyústenie Kierkegaardovej existenciálnej etiky do apolitickosti. Presvedčivo argumentuje, že jednotlivec a dav nie sú u Kierkegarda sociálne či politické kategórie, ale existenciálne kategórie. A keďže politika je k bytosným existenciálnym otázkam jednotlivca ľahostajná, nemožno očakávať, že zmenou politických pomerov dosiahneme zmenu ľudskej existencie (s. 91). Apolitickosť tak interpretuje autor ako kontinuálny rys Kierkegaardovej filozofie, vrátane jeho požiadavky odlúčiť cirkev od štátu, ktorej pravý zámer spočíval v oslobodení kresťanstva od politiky, čiže napokon v dosiahnutí apolitického stavu (s. 100). V kontexte týchto úvah, akokoľvek konzistentných, však zostáva nezodpovedaná autorova záverečná otázka, či je Kierkegaardov ideál apolitického kresťanstva v jeho čistej forme vôbec realizovateľný (s. 101). A najmä, aké dôsledky z neho plynú pre praktický život angažovaného jednotlivca, ktorý reálne žije v spoločenstve s ostatnými vo verejnom, teda v politickom priestore?

Podobne ako viaceré analýzy v predchádzajúcich kapitolách aj záverečný komentár nesie známky inovatívneho prístupu, tentokrát zameraného na otázku, ako sa vyrovnáť s rozmanitosťou a často aj s viacvýznamovosťou etických tém a pojmov prítomných v Kierkegaardovom diele. Autorovu stratégiu zachovať pluralitu Kierkegaardových etík a rozlišovať ich v závislosti od diel možno hodnotiť ako sľubný pokus vyhnúť sa skresľujúcim a redukujúcim výkladom. A zároveň ako ambiciózny pokus identifikovať napriek rozmanitým konceptom aj základné jadro Kierkegaardovej existenciálnej etiky.

Na záver možno skonštatovať, že predložená habilitačná práca Mgr. Milana Petkaniča, PhD. sa vyznačuje jasným, premysleným, logicky konzistentným výkladom zvolenej témy. Autor v práci prezentuje znalosť skúmanej problematiky v širších etických aj dejinno-filozofických súvislostiach, orientuje sa v súčasných diskusiách na danú tému a aktívne sa do nich zapája. Posudzovaná habilitačná práca spĺňa požiadavky kladené na daný druh prác, preto ju odporúčam k obhajobe a po úspešnom absolvovaní habilitačného konania odporúčam udeliť Mgr. Milanovi Petkaničovi, PhD. vedecko-pedagogický titul „docent“.

V Trnave, 17. 12. 2021

doc. Mgr. Jana Tomašovičová, PhD.